

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶ . پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

۲۳-۴۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۷/۱۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۹/۲۳

سنجش تطبیق محتوای دروس برنامه‌ریزی شهری با نیازهای جامعه حرفه‌ای مهندسین و مدیران شهری

بهزاد دریانورده: کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران

مصطفی محبیان: دانشجوی دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

محسن رفیعیان: استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

کورش مؤمنی*: دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور دزفول، دزفول، ایران.

چکیده

Assessing The Adaptation of The Content of Urban Planning Courses to The Needs of The Professional Community of Engineers and Urban Managers

Abstract

Education is the most fundamental process for maintaining awareness and maintaining the quality and quantity of society's knowledge, and the educational content of each discipline is the key to achieving it. This process, due to the rapid changes in the fields of urban knowledge and in parallel with the changes in urban conditions and problems and their complexity, has increased the expectations of the Master's course in urban planning. The purpose of the present study is to investigate the degree of adaptability of the educational content of the master's course in urban planning with the content of the urban planning engineer service system in the form of professional needs of engineers and urban managers. The methodology of this research is descriptive-analytical and uses quantitative and survey content analysis methods. The method of data collection is library and questionnaire. The findings of the research show that the components of "Urban Land Use Adaptation Plan" and "Land Preparation Plans" have received the most attention and the "Design and Supervision of Construction Groups" component has received the least attention in compulsory and optional courses. The results show that the current teaching content of the master's course in urban planning does not properly establish the two-way communication between the profession and the discipline within the framework of the targeted educational content and in accordance with the realities and professional needs of engineers and urban managers. This low correlation is due to the small overlap of the content of some analytical courses (mandatory and optional) with the percentage of the components and categories related to the service system of urban engineers, which has been revised in order to be more adaptable to the professional needs of engineers and urban managers. In the educational content of the course or change in the type and number of hours of the main course is necessary.

Keywords: Education, Urban Planning System, Urban Planning, Urban Managers.

آموزش بنیادی‌ترین فرایند برای حفظ آگاهی و تداوم کیفیت و کمیت دانش جامعه است و محتوای آموزشی هر رشته کلید دستیابی به آن است. این فرایند با توجه به روند سریع تغییرات در حوزه‌های دانش شهری و بهموازات تغییر در شرایط و مسائل شهری و پیچیده شدن آن، انتظارات از آموزش دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری را افزایش داده است. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان تطبیق پذیری محتوای آموزشی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری با محتوای نظامنامه خدمات مهندسین شهرساز در قالب نیازهای حرفه‌ای مهندسین و مدیران شهری است. روش‌شناسی این پژوهش توصیفی-تحلیلی و از روش تحلیل محتوای کمی و پیمایشی بهره برده است. روش گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه گردآوری شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که مؤلفه‌های «طرح انطباق کاربری اراضی شهری» و «طرح‌های آماده‌سازی اراضی» بیشترین و مؤلفه «طراحی و نظرات گروههای ساختمانی» کمترین توجه را در دروس الزامی و اختیاری داشته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که محتوای آموزش فعلی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری ارتباط دوطرفه حرفه و رشته در چارچوب محتوای آموزشی هدفمند و مطابق با واقعیت‌ها و نیازهای حرفه‌ای مهندسین و مدیران شهری را به طور مناسب برقرار نمی‌کند. این ارتباط کم به واسطه همپوشانی اندک محتوای برخی دروس تحلیلی (الزامی و اختیاری) با درصد فراوانی مؤلفه‌ها و مقوله‌های مربوط به نظامنامه خدمات مهندسین شهرساز است که در جهت تطبیق پذیری بیشتر با نیازهای حرفه‌ای مهندسین و مدیران شهری بازنگری در محتوای آموزشی دوره یا تغییر در نوع و تعداد ساعت دروس سرفصل ضروری است.

وازگان کلیدی: آموزش، نظامنامه شهرسازان، برنامه‌ریزی شهری، مدیران شهری.

مقدمه

با توجه به پیشرفت علوم و پیچیده‌تر شدن جوامع، نیازهای فردی و اجتماعی نیز متعدد و متنوع می‌شود؛ ارضی این نیازها مستلزم استفاده از یافته‌های علوم و فنون پیشرفته است و این مهم در سایه به کارگیری روش‌های آموزشی مناسب امکان‌پذیر است (Girtz, 2009). در این زمینه چری¹ معتقد است که « نوع آموزشی که باید به دانشجو داده شود منوط به تصویر و نقش مورد انتظار آن در جامعه است» (Cherry, 1974) و چگونگی انتقال آن در قالب محتوای آموزشی دانش، مهارت و ارزش است؛ بنابراین برای تعیین شکل مطلوب آموزش، شرط اصلی آگاهی از نقش و شناسایی ارتباط دوطرفه حرفه و رشته و در چارچوب محتوای آموزشی هدفمند و مطابق با واقعیت‌های حرفه شامل امکانات، محدودیت‌ها و نیازها است. رشته شهرسازی در زمینه‌های گوناگون نیازمند شیوه‌ای از انتقال مفاهیم و مطالب است که بتواند تمامی ابعاد آن را پوشش دهد (فلاح منشادی، ۱۳۹۳). از این‌رو این شیوه انتقال در قالب محتوای آموزش مناسب و مطابق با نیازهای حرفه (فلاح منشادی و بحرینی، ۱۳۹۸) و از سوی دیگر محتوای آموزشی موردنیاز متخصصان شهرسازی باید در تناسب با نقش و جایگاه حرفه‌ای آن‌ها در جامعه صورت پذیرد. به عبارتی پیش از تعریف محتوای آموزشی، نوع تخصص و کارایی آن از اهمیت زیادی برخوردار است (Alexan, 2007) در همین راستا، برنامه تحصیلی بسیاری از دانشگاه‌ها در تطابق با پاسخ به تغییر نیازهای کارفرمایان منطبق شده است (Holliday, 2011) و حرفه‌مندان شهرسازی بر ورود دانش مهارت‌ها و شایستگی‌های موردنظر آن‌ها در آموزش شهرسازی تأکید دارند (Edwards & Bates, 2011).

رشته شهرسازی با توجه به تحولات جمعیتی و شهرنشینی برای اولین بار در ایران با دو گرایش « برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای » و « طراحی شهری » در دوره کارشناسی ارشد و در گروه شهرسازی دانشگاه‌های تهران ایجاد گردید. اجرای محتوای درسی اولیه تا سال ۱۳۶۵ ادامه یافت. در این سال، برنامه درس این دوره‌ها با همان گرایش‌های اولیه مورد بازنگری قرار گرفت و پس از ابلاغ از سوی وزارت فرهنگ و آموزش عالی وقت، این برنامه با اندکی تغییراتی اجرا شدند. تحولات جمعیتی و شهرنشینی کشور در ۵ دهه گذشته و خصوصاً از سال ۱۳۶۵ به بعد به گونه‌ای بود که بازنگری جدی در محتوا برنامه دوره کارشناسی ارشد « برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای » و تبدیل این دوره به دو رشته مستقل کارشناسی ارشد « برنامه‌ریزی شهری » و کارشناسی

ارشد « برنامه‌ریزی منطقه‌ای » همراه با ایجاد رشته جدید « مدیریت شهری » را اجتناب‌ناپذیر کرد. از سال ۱۳۶۵، در راستای تحولات جمعیتی و شهرنشینی کشور، طرح‌های توسعه شهری و منطقه‌ای متعددی نیز بر طرح‌های توسعه شهری قبلی افزوده شده‌اند که برای تهیه و یا مدیریت تهیه و اجرای طرح‌ها، گرایش کنونی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای نمی‌تواند پاسخ‌گو باشد. با توجه به ناکارایی برنامه‌های قبل، از سال ۱۳۸۷ با تلاش اساتید دانشگاه‌های ایران، تصمیم به بازنگری برنامه‌های رشته شهرسازی در مقطع کارشناسی ارشد گرفته شد و رشته شهرسازی در مقطع کارشناسی ارشد در قالب چهار برنامه جدید شامل: رشته برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای و مدیریت شهری تعریف گردید. با این دیدگاه که هر چهار رشته در قالب یک مجموعه شهرسازی قرار دارند. برای هر یک از رشته‌های جدید، برنامه‌های مستقل خود تدوین و پس از طی مراحل تصویب در دانشگاه‌های ایران، نهایتاً به تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری رسید و از سال ۱۳۸۹ برای کلیه دانشگاه‌های کشور لازم‌الاجرا و عملیاتی گردیدند. آخرین بازنگری در سرفصل دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری مصوب ۱۳۹۲/۴/۲۳ است. تغییر در شرایط و مسائل شهری و پیچیده شدن آن‌ها، انتظارات از آموزش برنامه‌ریزی شهری را نیز با تغییرات قابل توجهی روپرتو گردانیده است؛ لذا با توجه به بازنگری در دوره‌ها و محتوای آموزشی گذشته و با در نظر گرفتن تغییرات و تحولات پیشرو، با اینکه در حدود یک دهه از تدوین، تصویب و اجرای برنامه جدید می‌گذرد، این سؤال شکل می‌گیرد که به چه میزان محتوای سرفصل آموزشی فعلی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری با نیازهای حرفه‌ای شهرسازان مطابقت دارد؟ هدف مقاله حاضر بررسی میزان تطبیق‌پذیری محتوای آموزشی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری با محتوای نظامنامه خدمات مهندسین شهرساز در قالب نیازهای حرفه‌ای شهرسازان است.

در ارتباط با تأثیر محتوای آموزشی دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته شهرسازی و گرایش‌های آن با نیازهای حرفه‌ای مهندسین و مدیران شهری بر داشجوبیان، مطالعه تجارب پژوهش‌های گوناگون صورت گرفته است که می‌توان این تحقیقات را به دودسته داخلی و خارجی در قالب مقاله و رساله تقسیم کرد. در ادامه به تشریح مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط با این موضوع پرداخته می‌شود.

. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۹۲)، بازنگری² در برنامه درسی سرفصل دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.

1. Cherry

(۵). سیمونی و عباسی در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که بیشترین مشارکت دانشآموختگان رشته‌های معماری و شهرسازی در فعالیت حرفه‌ای، در تهیه مدارک است و از سطح تخصصی پایین‌تری نسبت به کشورهای دیگر برخوردار است، توانمندی دانشآموختگان از نظر دانشگاه نزدیک به متوسط و از نظر حرفه، بهخصوص در زمینه دانش فنی و اجرایی و دانش علمی و حقوقی، بسیار ضعیف است و همچنین مهم‌ترین معیارهای دفاتر برخلاف کشورهای دیگر بر موضوعات غیرتخصصی متتمرکز است (симونی و عباسی، ۱۳۹۹: ۴۳). صابرمنش و همکاران در تحقیقی به دنبال شناسایی مؤلفه‌های آموزش شهرسازی با تأکید بر ارتباط با اجتماع یادگیری و ارتباط این مؤلفه‌ها با جامعه و یادگیری حرفه‌ای هستند که سرانجام به ۵ مقوله اصلی شامل: کیفیت آموزش، شیوه‌ها و ابزار؛ مدرسان و مریبان؛ عوامل اساسی آموزش؛ مهارت‌ها، ارزش‌ها را شناسایی کردند (صابرمنش و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۷).

مرور کلی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که شکاف‌ها و ضعف‌هایی بین ارتباط محتوای آموزش رشته شهرسازی و گرایش‌های آن در رابطه با فعالیت حرفه‌ای برای دانشآموختگان وجود دارد و پژوهش‌ها غالباً به بررسی مهارت‌های آموزشی به صورت کلی پرداخته‌اند. در همین راستا، پژوهش کنونی قصد دارد با بررسی انطباق محتوای آموزشی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری با محتوای نظام‌نامه خدمات مهندسین شهرساز شکاف‌های موجود را شناسایی کند و راهکارهایی برای ارتباط بین محتوای آموزشی و نیازهای حرفه‌ای مهندسین و مدیران شهری پیشنهاد دهد. این پژوهش می‌تواند نقش مؤثری در بهبود نظام آموزشی شهرسازی و رفع چالش‌های موجود ایفا کند.

مبانی نظری

فرایند آموزش در شهرسازی

سه دیدگاه معرفت‌شناسانه، اجتماعی و نهادی در تعاریف رشته‌های دانشگاهی از نظر محتوایی دارای اهمیت هستند. منظور از رشته دانشگاهی صرفاً موضوع خاصی که در دانشگاه تدریس می‌شود مدنظر نیست، بلکه نظامی متشکل از دیدگاه‌های مذکور (Davoudi, 2009) و پیکرهای از دانش تخصصی جمع‌آوری شده مدنظر است (Krishnan, 2009) در واقع پایه دانشی فراهم شده در بعد معرفت‌شناسانه هر رشته تحصیلی در تعریف و تحدید گستره آن نقشی جدی ایفا می‌کند. بعد اجتماعی رشته‌های دانشگاهی فرهنگ واژگان خاص آن رشته، زبان مشترک، هویت مشترک و حرفه‌های مرتبط با آن را فراهم می‌کند و امکان تداوم و باز تولید رشته به نسل‌های آتی را فراهم می‌کند و بعد نهادی رشته تحصیلی نیز شامل دوره‌های آموزشی،

در مقاله‌ای که توسط اولسن^۱ (۲۰۱۸) منتشر شده است، به این موضوع پرداخته شده که تئوری برنامه‌ریزی شهری اغلب به عنوان موضوعی انتزاعی تلقی می‌شود و دانشجویان در ارتباط با آن دچار مشکل می‌شوند؛ بنابراین، برای جلب توجه بیشتر دانشجویان به این حوزه، نیاز به ادغام تئوری برنامه‌ریزی با شیوه‌های عملی برنامه‌ریزی شهری احساس می‌شود. این امر مستلزم آن است که در بحث‌های دانشگاهی، ارتباط تئوری و عمل بیشتر موردنوجوه قرار گیرد و همچنین کلاس‌های آموزشی باید با در نظر گرفتن نیازهای واقعی بازار کار طراحی شوند (Olesen, 2018). در مقاله‌ای دیگر از بالدوین و روزبر^۲ (۲۰۱۷)، به این نکته اشاره شده است که برای آماده‌سازی فارغ‌التحصیلان رشته برنامه‌ریزی برای ورود به دنیای پیچیده و متغیر، باید یادگیری تجربی را در برنامه‌های درسی گنجاند. علاوه بر این، نهادهای اعتباربخشی نیز می‌توانند نقش مهمی در حمایت از آموزش‌دهندگان برنامه‌ریزی ایفا کنند (Bald-³ & Rosier, 2017) از سوی دیگر، پکسون^۴ (۲۰۰۱) به تغییرات نقش شهرسازان از اوایل دهه ۱۹۹۰ اشاره کرده و ضرورت بازنگری در آموزش شهرسازی را متناسب با این تغییرات مطرح کرده است. او به ارزیابی آموزش شهرسازی با تمرکز بر فارغ‌التحصیلان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه شفیلد پرداخته و به وجود ابهامات جدی درباره نقش کنونی و آینده شهرسازان اشاره کرده است (Poxon, 2001).

در زمینه پژوهش‌های داخلی نیز فلاخ منشادی در رساله دکتری خود در مورد ارزیابی نظام آموزش عالی رشته شهرسازی به این نتیجه می‌رسد که دروس کاربردی در مقابل دروس بنیادی از اهمیت بیشتری برخوردار است و نشان می‌دهد که دروس مرتبط با محیط‌زیست و مطالعات اجتماعی و اقتصادی در ایران کمتر موردنوجوه قرار گرفته‌اند (فلاخ منشادی، ۱۳۹۳). طبق پژوهش طالبی و همکاران، ضعف در انتقال دانش به حرفه نتیجه فرایند آموزشی موجود است و نیاز به توامندسازی دانشجویان شهرسازی در انتقال آموزش شهرسازی احساس می‌شود (طالبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۷). بحرینی و فلاخ منشادی در مقاله خود با موضوع آموزش شهرسازی در ایران با تأکید بر نقش شهرساز به این نتایج دست یافتند که دیدگاه تکنسین و مشاور در فرایند تصمیم‌گیری غالب است و تمرکز بر تهیه طرح‌های توسعه‌ای در مقیاس‌های مختلف مشاهده می‌شود. محتوای آموزش شهرسازی بیشتر به مهارت‌های تکنیکی و تحلیلی تأکید دارد و ارزش‌ها در این فرایند موردنوجوه قرار نمی‌گیرند (فلاخ منشادی و بحرینی، ۱۳۹۸).

1. Olesen

2. Baldwin & Rosier

3. Poxon

همین ارتباط گوپیدینی و اسکایانیس^۵ مهارت‌های ضروری در شهرسازی معاصر را تلفیقی از مهارت‌های ارتباطی و تکنیکی دانسته است (Gospodini & Skayannis, 2005). باج^۶ مهارت‌های شهرسازی در قرن بیست و یکم را ظرفیت‌سازی برای فکر کردن، دانش عملکردی و تحلیل منتقدانه می‌داند (Budge, 2009). همچنین بحرینی و فلاح منشادی نیز محتوا آموزشی شهرسازی را شامل دانش، مهارت‌ها و ارزش می‌دانند (فلاح منشادی و بحرینی، ۱۳۹۳: ۵).

بنابراین، یکی از اصلی‌ترین ابزارهای آموزش هر رشته در فرایند برنامه‌ریزی درسی، انتخاب، ساماندهی و نظم در محتوا آموزشی دوره است که باید مطابق با تغییرات رخداده مرتب در معرض بازنگری و اصلاح قرار گیرد تا خروجی آن منجر به افزایش دانش، مهارت‌ها و ارزش باشد و اثربخشی آن در راستای رویکرد تطبیق‌پذیری به نیازهای حرفه‌ای شهرسازان ارائه شود (شکل ۱).

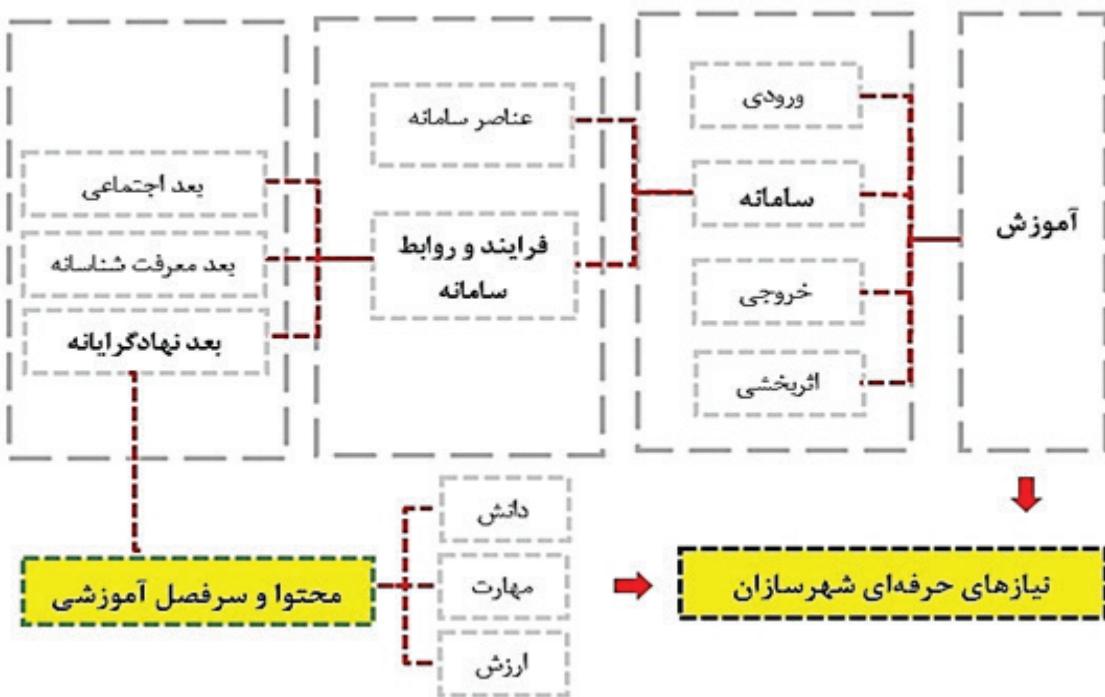
دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری

تعداد کل واحدهای درسی دوره فوق مطابق آخرین بازنگری مصوب ۱۳۹۲/۴/۲۳، تعداد ۳۲ واحد است که ۲۶ واحد آن الزامی و ۶ واحد اختیاری است. دروس اختیاری از میان ۳۴ واحد جدول دروس اختیاری به تشخیص گروه آموزشی انتخاب و ارائه می‌شوند. همچنین گذراندن ۶ واحد دروس اجباری برای دانشجویانی که رشته کارشناسی آن‌ها غیر از مهندسی شهرسازی و یا کارشناسی شهرسازی می‌باشد الزامی است. به طور کلی در جداول ۱ و ۲ نشان داده شده که در این دوره تعداد ساعت دروس الزامی برابر با ۲۲۴ ساعت نظری و ۳۸۴ ساعت عملی و دروس اختیاری برابر ۹۶ ساعت است.

برنامه‌ها و سرفصل‌های آموزشی، نهادهای تخصصی و ژورنال‌ها و کنفرانس‌ها است (Davoudi & Pendelbury, 2010). با در نظر گرفتن دیدگاه‌های آموزشی و نگرش بعد نهادگرایانه به عنوان یک متولی، رسالت ویژه‌ای در دوره برنامه‌ریزی شهری داشته است و توانسته درهای جدیدی را در حوزه نظری و عملی بگشاید، اما در سال‌های اخیر با توجه به افزایش سرعت شهرنشینی و تقاضا برای خدمات شهری، کانون آموزش عالی نیازمند جهت‌گیری به سمت برنامه‌های آموزشی ایده‌آل دوره در راستای مطابقت با

نیازهای حرفه‌ای شهرسازان باشد که منجر به افزایش توانایی مهارتی در دانشجو ایجاد کند. از این‌رو متخصصان برنامه درسی همواره بر تناسب محتوا با جامعه‌ای که یادگیرنده در آن زندگی می‌کند، تأکید کرده‌اند. تناسب محتوا با نیازهای حرفه‌ای جامعه باعث می‌شود به انتظار دانشجویان از تحصیل دانش، مبنی بر یافتن موقعیت اجتماعی بهتر، ورود به بازار کار و کسب درآمد بیشتر پاسخ داده شود. علاوه بر این، اگر دانشجو رابطه میان دانش خود و نیاز جامعه را درک کند، موقعیت آموزشی جذاب‌تر خواهد شد و رغبت و تلاش دانشجو برای یادگیری افزایش خواهد یافت. با این بیان، آنچه آشکار است، برنامه درسی به عنوان جز مهمی از درون دادهای یک نظام آموزشی باید در راستای تحقق هدف و تطبیق‌پذیری به نیازهای معاصر و با نگاه به آینده باشد. در همین زمینه، باوم^۱ برنامه آموزشی ایده‌آل را در توانایی برای آموزش دانشجویان در جهت چگونگی تولید دانش، کاربرد دانش و تحلیل ابعاد اجتماعی - اقتصادی مسائل شهری می‌داند (Baum, 1997). دالتون^۲ پیشنهاد می‌کند که آموزش شهرسازی مبتنی بر انتقال مهارت‌هایی مانند ارتباط برقرار کردن، تسهیلگری و مذاکره باشد که شهرسازان آینده را در مواجهه با مسائل پیچیده شهری یاری رساند (Dalton, 2001). کنzman^۳ چند صلاحیت کلیدی که بایستی شهرسازان کسب نمایند را شامل صلاحیت‌های تحلیلی، روش‌شناسی، خلاقیت و مهارت‌های ارتباطی می‌داند (Kunzman, 1997). در آغاز دهه ۱۹۹۰ انستیتوی سلطنتی شهرسازی بریتانیا، همگام با تحولات رخ داده در حوزه آموزش مهندسی، سه بخش اصلی را برای محتوای برنامه آموزشی معرفی نمود. این سه بخش دانش یا دانش چیستی، مهارت یا دانش چگونگی و ارزش یا دانش چرایی است. الگوی سه‌گانه RIUP^۴ توسط نویسنده‌گان بسیاری مورد پذیرش قرار گرفت و مبنای شکل‌گیری بسیاری از برنامه‌های آموزشی شهرسازی طی دهه ۱۹۹۰ و پس از آن گردید (Alexander, 2007). در

1. Baum
2. Dalton
3. Kunzman
4. Royal Institute of Urban Planning

شکل ۱. فرایند آموزش در شهرسازی

جدول ۱. دروس الزامی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری

تعداد ساعت			تعداد واحد			نام درس	
جمع	عملی	نظری	جمع	عملی	نظری		
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	نظریه‌های برنامه‌ریزی شهری	۱
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	روش‌های برنامه‌ریزی شهری	۲
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	برنامه‌ریزی کاربری زمین	۳
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	برنامه‌ریزی حمل و نقل درون شهری	۴
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	اندیشه‌های شهرسازی با تأکید بر رویکرد اسلامی	۵
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	برنامه‌ریزی مسکن	۶
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	تجارب برنامه‌ریزی شهری ایران	۷
۹۶	۹۶	-	۳	۳	-	کارگاه برنامه‌ریزی شهری (۱)	۸
۹۶	۹۶	-	۳	۳	-	کارگاه برنامه‌ریزی شهری (۲)	۹
۱۹۲	۱۹۲	-	۶	۶	-	پایان نامه	۱۰
۶۰۸	۳۸۴	۲۲۴	۲۶	۱۲	۱۴	جمع	۱۱

جدول ۲. دروس اختیاری دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری

تعداد ساعت			تعداد واحد			نام درس	ردیف
جمع	عملی	نظری	جمع	عملی	نظری		
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	سمینار شهر اسلامی	۱
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	شهر و شهرسازی معاصر ایران	۲
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	برنامه‌ریزی راهبردی	۳
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	بهسازی و نوسازی شهری	۴
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	برنامه‌ریزی و طراحی زیرساختها	۵
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	برنامه‌ریزی مناطق کلان شهری	۶
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	سیستم‌های اطلاعات مکانی	۷
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	جی ای اس پیشرفته	۸
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	مدیریت شهری	۹
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	حقوق شهری	۱۰
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	ارزیابی اثرات توسعه	۱۱
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	سمینار مسائل شهری ایران	۱۲
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	اخلاق حرفه‌ای در شهرسازی	۱۳
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	زبان تخصصی	۱۴
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	روش تحقیق پیشرفته (تدوین پایان نامه)	۱۵
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	طبیعت و شهر	۱۶
۳۲	-	۳۲	۲	-	۲	امنیت و شهر	۱۷
۵۴۴	-	۵۴۴	۳۴	-	۳۴	جمع	۱۸

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶. پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

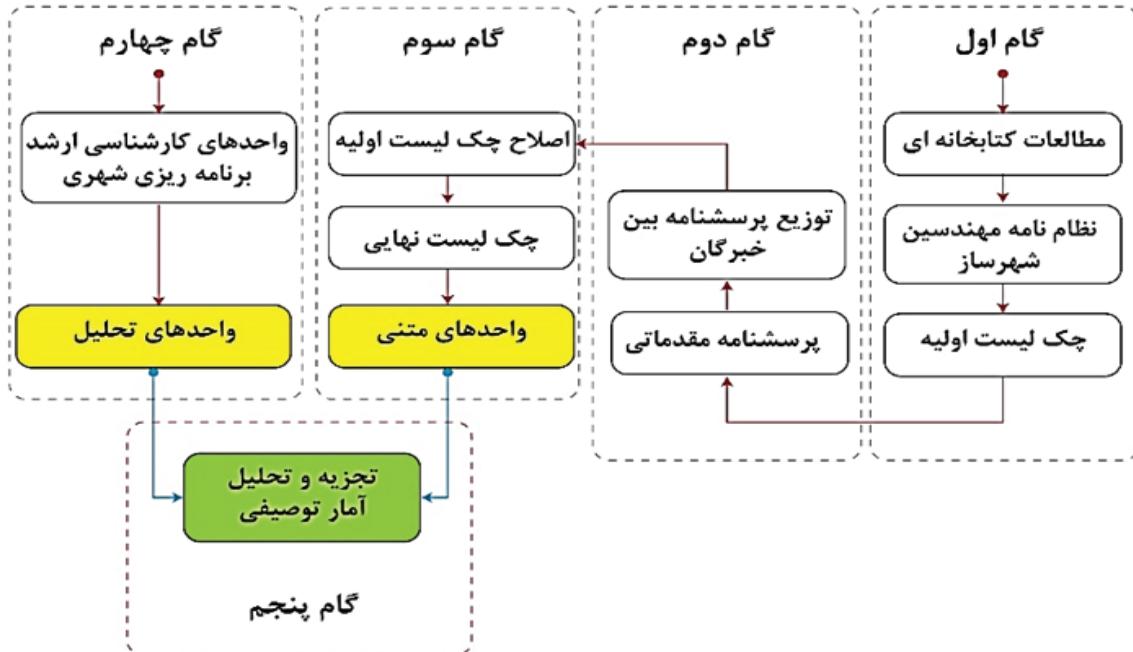
۲۸

«واحدهای تحلیل» ارائه شدند. سپس تمام سرفصل‌های دروس الزامی و اختیاری در تحلیل محتوا مورد تحلیل قرار گرفت. گام پنجم «واحدهای متئی» در «واحدهای تحلیل» با استفاده از آمارهای توصیفی (فراوانی، درصد) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند (شکل ۲). درنهایت جهت سنجش پایایی چکلیست تحلیل محتوای سرفصل‌های مدنظر با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ برای سرفصل دروس الزامی ۰/۸۷ و برای سرفصل دروس اختیاری ۰/۷۶ محاسبه شد.

جامعه نمونه

در اینجا منظور از خبرگان، انتخاب صحیح افراد مجرب و آگاه در زمینه موضوع موردمطالعه است. با جامعه آماری شناسایی شده برای این تحقیق برابر دوازده نفر که دارای یکی از شرایط ذیل هستند: ۱- داشتن زمینه تحصیلی مرتبط، ۲- برخورداری از تجارب مفید، ۳- داشتن رزومه علمی - پژوهشی مناسب همچون تألیف و ترجمه کتاب و انتشار مقالات علمی و اشتغال در حوزه‌های مرتبط با شهرسازی (جدول ۳).

روش پژوهش
روش‌شناسی پژوهش حاضر ترکیبی از روش تحلیل محتوا کمی و پیمایشی است. روش نمونه‌گیری به صورت وضعی غیر تصادفی طبقه‌بندی شده است. مراحل انجام پژوهش حاضر به صورت ذیل است: در گام اول، مطابق با هدف پژوهش به منظور گردآوری داده‌های تحلیلی از مطالعه کتابخانه‌ای استفاده شده است. برای این کار ابتدا با مطالعه اسنادی مؤلفه‌های اصلی و مقوله‌های اولیه از نظام نامه خدمات مهندسین شهرساز به صورت فرم چک‌لیستی تهیه شد. در گام دوم ابتدا لیست پرسش‌های مقدماتی تهیه و تدوین گردید. سپس برای سنجش روایی، این چک‌لیست در اختیار خبرگان و صاحب‌نظران قرار گرفت و آن‌ها براساس دانش نظری خود در حوزه شهرسازی، مؤلفه‌ها و مقوله‌های اولیه را اصلاح کردند. در گام سوم تمام مؤلفه‌ها و مقوله‌های اصلاح شده صاحب‌نظران با هم مقایسه و چک‌لیست نهایی آن به نام «واحدهای متئی» در جدول ۴ ارائه شد. در گام چهارم، واحدهای سرفصل مصوب وزارت علوم در دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری شامل دروس (الزامی - اختیاری) تعیین در جداول ۱ و ۲، به نام

شکل ۲. روش تحقیق

جدول ۳. مشخصات افراد جامعه آماری

ردیف	رشته تحصیلی (گرایش)	مرتبه علمی	حوزه تخصصی و سابقه کاری	نوع مصاحبه	مدت زمان
۱	برنامه‌ریزی شهری	استادیار	مدرس دانشگاه - مدیر سابق اداره مسکن و شهرسازی	مجازی	۳۰ دقیقه
۲	طراحی شهری	کارشناسی ارشد	مدیریت شرکت مهندسین مشاور	حضوری	۳۵ دقیقه
۳	برنامه‌ریزی شهری	استادیار	معاونت عمرانی اداره مسکن و شهرسازی	حضوری	۲۵ دقیقه
۴	مهندسی معماری	کارشناسی ارشد	کارشناس واحد فنی و شهرسازی شهرداری	حضوری	۴۰ دقیقه
۵	مهندسی معماری	کارشناسی ارشد	مسئول دفتر فنی مهندسی	حضوری	۳۰ دقیقه
۶	برنامه‌ریزی شهری	دانشیار	مدرس دانشگاه	حضوری	۵۰ دقیقه
۷	برنامه‌ریزی شهری	کارشناسی ارشد	معاون شورای اسلامی شهر و رئیس کمیسیون عمران و شهرسازی	مجازی	۲۵ دقیقه
۸	مهندسی عمران	کارشناسی ارشد	معاون اداره راهداری	مجازی	۲۵ دقیقه
۹	برنامه‌ریزی شهری	استادیار	مدرس دانشگاه	مجازی	۳۵ دقیقه
۱۰	مهندسی عمران	استادیار	مدرس دانشگاه	مجازی	۴۰ دقیقه
۱۱	مهندسی معماری	کارشناسی ارشد	مسئول و سردفتر فنی مهندسی	حضوری	۳۵ دقیقه
۱۲	طراحی شهری	کارشناسی ارشد	مدیر شرکت فنی و طراحی فضای ترافیک اراضی	حضوری	۳۰ دقیقه

اولیه را اصلاح کردند و سپس تمام مؤلفه‌ها و مقوله‌های اصلاح شده صاحب‌نظران با هم مقایسه و چک‌لیست نهایی آن به نام «واحدهای متمنی» در جدول ۴ ارائه شد.

یافته‌ها و بحث
با توجه به بخش روش پژوهش این چک‌لیست اولیه در اختیار خبرگان و صاحب‌نظران قرار گرفت و آن‌ها براساس دانش نظری خود در حوزه شهرسازی، مؤلفه‌ها و مقوله‌های

جدول ۴. مؤلفه‌ها و مقوله‌های اخذ شده از نظامنامه خدمات مهندسین شهرساز (واحدهای متنی)

کد مؤلفه‌ها	مقوله‌ها	کد مؤلفه‌ها	مقوله‌ها
A1	B1 بررسی حدود و جهات توسعه	B2 بررسی تراکم‌های جمعیتی و ساختمانی پیشنهادی	طرح‌های آمده‌سازی اراضی
	B3 بررسی و شناخت معیارها و شاخص‌های مؤثر در تغییرات ارزش زمین	B4 بررسی کاربری، تراکم، بر و کف، ضوابط و مقررات شهرداری	
	B5 تپیه شبکه ارتباطی پیشنهادی	B6 انجام محاسبات فنی و تهیه طرح‌ها و نقشه‌های اجرایی	
	B7 تدوین ایده کلی طرح ساختاری و سازمانی فضایی پیشنهادی	B8 برداشت وضع موجود زمین (کلیه تأسیسات و تجهیزات زیربنایی) قطعات مجاور، بعد و عوارض زمین، معابر، مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی	
	B9 بررسی اسناد، نقشه ثبتی و انطباق با سند مالکیت	B10 بررسی طرح‌های مصوب (طرح تفصیلی در ارتباط با کاربری زمین و ضوابط و معیارهای گذربندی و تعیین خدمات)	
	B11 تعیین معیارها و ضوابط تفصیلی	B12 تعیین جهت استقرار قطعات ساختمانی با توجه به شرایط اقلیمی	
	B13 تهیه طرح تفصیلی ضمن محاسبه عوارض قانونی تفکیک، تعیین تأثیرات تراکم ناشی از تفکیک زمین و تهیه گزارش توجیهی طرح	B14 بررسی اثرات تغییر کاربری موجود در محدوده موردمطالعه و نحوه تأثیرگذاری آن اعم از تعداد قطعات موجود با کاربری مربوطه	
A2	B15 بررسی اثرات اضافه‌شدن کاربری جدید	B16 بررسی مشکلات و موانع اجرایی طرح‌ها	طرح انتظامی کاربری اراضی شهری
	B17 تعیین مقیاس و شعاع محدوده موردمطالعه و بازدید محلی و بررسی از قطعه موردنظر (هم‌جواری، کاربری عمده، تراکم، شبکه ارتباطی) و شناسایی ویژگی‌های قطعه موردنظر	B18 مشخص ساختن وضعیت کاربری و مالکیت زمین و ساختمان در طرح‌های مصوب شهرسازی (هادی، جامع، تفصیلی، کمیسیون‌های خاص، مصوبات شورای عالی)	
	B19 استفاده بهینه و بهره‌وری مناسب از اراضی با رعایت رفاه و امنیت اجتماعی ساکنان	B20 نحوه دریافت اسناد و تأییدیه‌های اداری برای آگاهی از موافقت‌ها و مجوزهای لازم در مورد نوع کاربری	
	B21 جمع‌آوری اطلاعات پایه (اطلاعات مربوط به وضع موجود زمین و پلاک‌های مجاور و مقابله)	B22 بررسی داده‌ها و اطلاعات مربوط به استناد مالکیت زمین بهمنظور کنترل مساحت و بعد آن با وضع موجود زمین	
	B23 بررسی فرم دستور نقشه و خط پروژه تأیید شده شهرداری	B24 تعیین تعداد طبقات و کاربری هر یک از طبقات قبل احداث	
	B25 پیشنهاد نحوه استقرار بنا در زمین، ارتفاع، الگوی بازشوها، حجم بنا و نحوه نورگیری	B26 برآورد حداقل تعداد پلارکینگ موردنیاز	
	B27 پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها در تعیین تعداد طبقات قبل احداث تعیین کاربری هر یک از طبقات	B28 پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها برآورد میزان جمعیت‌پذیری ساختمان متناسب با ضوابط و ظرفیت‌پذیری آن	
A4	B29 تطبیق و کنترل لازم در مراحل عملیات اجرایی ساختمان براساس چک‌لیست‌های تهیه شده	B30 چک‌لیست بازرسی و نظارت بر ضوابط و مقررات شهرسازی	طرح‌های انتظامی شهری ساختمان
	B31 نحوه کنترل نقشه‌های معماری موردن تأیید شهرداری قبل از شروع عملیات اجرایی ساختمان	B32 برگ کنترل ضوابط و مقررات شهرسازی در نقشه‌های طراحی ساختمان و ارائه گزارش عدم خلاف و پایان کار	
	B33 نظارت بر اجرای ضوابط و مقررات شهرسازی در ساختمان		

ساختمانی» طبقه‌بندی شدند. این مقوله‌ها در لیست واحدهای سرفصل مصوب وزارت علوم در دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری شامل دروس (الزمی-اختیاری) تحلیل و یافته‌های حاصل از تحلیل در جداول شماره ۵ و ۶ ارائه شد.

با توجه به چک‌لیست نهایی (واحدهای متنی)، ۳۳ مقوله استخراج شد و مقوله‌ها در ۵ مؤلفه شامل: «طرح‌های آماده‌سازی اراضی»، «طراحی و تفکیک اراضی شهری»، «طرح انطباق کاربری اراضی شهری»، «طراحی انطباق شهری ساختمان» و «طراحی و نظارت گروه‌های

جدول ۵. تعداد فراوانی واحدهای متنی در واحدهای تحلیل دروس الزامی

ردیف	نامهای واحد	مقوله‌های واحد										دروس الزامی	کد دروس الزامی
		C10	C9	C8	C7	C6	C5	C4	C3	C2	C1		
۱۰	بررسی حدود و جهات توسعه	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۲	۱	۱	بررسی تراکم‌های جمعیتی و ساختمانی پیشنهادی	۷
۷	بررسی اسناد، نقشه ثبتی و انطباق با سند مالکیت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	بررسی طرح‌های مصوب (طرح تفصیلی در ارتباط با کاربری زمین و ضوابط و معیارهای گذرbandی و تعیین خدمات)	۴
۷	برداشت وضع موجود زمین (کلیه تأسیسات و تجهیزات زیربنایی) قطعات مجاور، ابعاد و عوارض زمین، معابر، مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	بررسی و شناخت معیارها و شاخص‌های مؤثر در تغییرات ارزش زمین	۱۱
۷	مشخص ساختن وضعیت کاربری و مالکیت زمین و ساختمان در طرح‌های مصوب شهرسازی (هادی، جامع، تفصیلی، کمیسیون‌های خاص، مصوبات سورای عالی)	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	بررسی اثرات اضافه‌شدن کاربری جدید	۹
۵	تعیین مقیاس و شعاع محدوده موردمطالعه و بازدید محلی و بررسی از قطعه موردنظر (هم‌جواری، کاربری عمده، تراکم، شبکه ارتباطی) و شناسایی ویژگی‌های قطعه موردنظر	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	جمع آوری اطلاعات پایه (اطلاعات مربوط به وضع موجود زمین و پلاک‌های مجاور و مقابل)	۸
۱۱	بررسی اثرات تغییر کاربری موجود در محدوده موردمطالعه و نحوه تأثیرگذاری آن اعم از تعداد قطعات موجود با کاربری مربوطه	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	بررسی داده‌ها و اطلاعات مربوط به استاد مالکیت زمین بهمنظور کنترل مساحت و ابعاد آن با وضع موجود زمین	۶
۹	نحوه دریافت استاد و تأییدیه‌های اداری برای آگاهی از موافقتها و مجوزهای لازم در مورد نوع کاربری	۱	۱	۰	۱	۲	۰	۰	۱	۲	۱	بررسی فرم دستور نقشه و خط پروژه تأیید شده شهرداری	۲
۸	بررسی کاربری، تراکم، بر، کف، ضوابط و مقررات شهرداری	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	بررسی اثرات اضافه‌شدن کاربری جدید	۱

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶ . پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

مدرسہ شری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶ . پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

برآورد میزان جمعیت پذیری ساختمان مناسب با ضوابط و ظرفیت پذیری آن، «پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها در تعیین تعداد طبقات قابل احداث تعیین کاربری هر یک از طبقات»، «تعیین تعداد طبقات و کاربری هر یک از طبقات قابل احداث»، «تحویل کنترل نقشه‌های معماری مورد تأیید شهرداری قبل از شروع عملیات اجرایی ساختمان»، «تبیین و کنترل لازم در مراحل عملیات اجرایی ساختمان براساس چکلیست‌های بهبود شده»، «برگ کنترل ضوابط و مقررات شهرسازی در نقشه‌های طراحی ساختمان و ارائه گزارش عدم خلاف و پیمان کار»، «استفاده بهینه و بهره‌وری مناسب از اراضی با رعایت رفاه و امنیت اجتماعی ساکنان»، «چکلیست بازارسی و نظارت بر ضوابط و مقررات شهرسازی» نیز اصل‌در سرفصل دروس الزامی لحاظ نشده بود و فراوانی آن‌ها صفر گزارش شد.

متابق یافته‌های جدول شماره ۵، مؤلفه «بررسی و شناخت معیارها و شاخص‌های مؤثر در تغییرات ارزش زمین» و «بررسی اثرات تغییرات کاربری موجود در محدوده موردمطالعه و نحوه تأثیرگذاری آن اعم از تعداد قطعات موجود با کاربری مربوطه» با فراوانی یازده بیشترین و مؤلفه‌های «بررسی استناد، نقشه ثبتی و انطباق با سند مالکیت»، «بررسی داده‌ها و اطلاعات مربوط به استناد مالکیت زمین»، «تحویه دریافت استناد و تأییدیه‌های اداری موجود زمین»، «تحویه دریافت استناد و تأییدیه‌های اداری برای آگاهی از موافقتها و مجوزهای لازم در مورد نوع کاربری، تراکم مجاز در پلاک موردنظر»، «بررسی فرم دستور نقشه و خط پروژه تأیید شده شهرداری»، «تعیین معیارها و ضوابط تفکیک»، «تهییه طرح تفکیکی ضمن محاسبه عوارض قانونی تفکیک، تعیین تأثیرات تراکم ناشی از تفکیک زمین و تهییه گزارش توجیهی طرح»، «پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمنانها

مدرسہ شری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶ . پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

۳۳

جدول ۶. تعداد فراوانی واحدهای متنی در واحدهای تحلیل دروس اختیاری

		کد دروس اختیاری
		مقوله های واحد
		دورس اختیاری
C27	امبینت و شهر	جمع آوری اطلاعات پایه (اطلاعات مربوط به وضع موجود زمین و پلاک های مجاور و مقابل)
C26	طبیعت و شهر	بررسی داده ها و اطلاعات مربوط به اسناد مالکیت زمین به منظور کنترل مساحت و ابعاد آن با وضع موجود زمین
C25	روش تعیین مکانی پیشرفته	نحوه دریافت اسناد و تأیید های اداری برای آگاهی از مواقف اتفاق ها و مجوز های لازم در مورد نوع کاربری
C24	زان تخصصی	بررسی فرم دستور نقشه و خط پروژه تأیید شده شهرداری
C23	اخلاق حرفه ای در شهرسازی	بررسی کاربری، تراکم، بر، کف، ضوابط و مقررات شهرداری
C22	سمینار مسائل شهری ایران	تدوین ایده کلی طرح ساختاری و سازمانی فضایی پیشنهادی
C21	از رای افراد نوسعه	تهیه شبکه ارتباطی پیشنهادی
C20	حقوق شهری	تعیین معیارها و ضوابط تفکیک
C19	مدیریت شهری	نظارت بر اجرای ضوابط و مقررات شهرسازی در ساختمان
C18	جی ای اس پیشوای	تعیین جهت استقرار قطعات ساختمانی با توجه به شرایط اقلیمی
C17	سیستم های اطلاعات مکانی مسباعندی	تعداد محاسبات فنی و تهیه طرح ها و نقشه های اجرایی
C16	برنامه زیری متنافی کلان شهری	تهیه طرح تکنیکی ضمن محاسبه عوارض قانونی تفکیک، تعیین تأثیرات تراکم ناشی از تفکیک زمین و تهیه گزارش توجیهی طرح
C15	برنامه زیری و طراحی زیرساخت ها	پیشنهاد لازم جهت نقشه های معماری ساختمان ها برآورد میزان جمعیت پذیری ساختمان مناسب با ضوابط و ظرفیت پذیری آن
C14	پیمانه ای و نویسندگی شهری	پیشنهاد لازم جهت نقشه های معماری ساختمان ها در تعیین تعداد طبقات قابل احداث تعیین کاربری هر یک از طبقات
C13	پردازه زیری راهبردی	پیشنهاد نحوه استقرار بنا در زمین، ارتفاع، الگوی بازشوها، حجم بنا و نحوه نور گیری احداث
C12	شهر و شهرسازی معاصر ایران	برآورد حداقل تعداد پارکینگ موردنیاز
C11	سمینار شهر اسلامی	نحوه کنترل نقشه های معماری مورد تأیید شهرداری قبل از شروع عملیات اجرایی ساختمان
C10	امنیت و شهر	طبقی و کنترل لازم در مراحل عملیات اجرایی ساختمان براساس چک لیست های تهیه شده
C9	روش تعیین مکانی پیشرفته	برگ کنترل ضوابط و مقررات شهرسازی در نقشه های طراحی ساختمان و ارائه گزارش عدم خلاف و بیان کار بررسی مشکلات و موانع اجرایی طرح ها
C8	امنیت اجتماعی ساکنان	استفاده بهینه و بهره وری مناسب از اراضی با رعایت رفاه و
C7	چک لیست بازرسی و نظارت بر ضوابط و مقررات شهرسازی	چک لیست بازرسی و نظارت بر ضوابط و مقررات شهرسازی

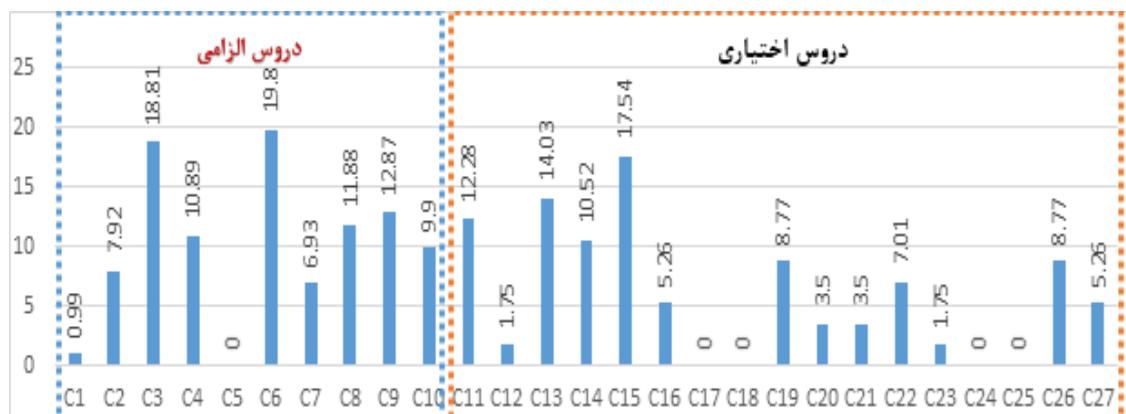

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶ . پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

تفکیک زمین و تهیه گزارش توجیهی طرح، «پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها برآورده میزان جمعیت پذیری ساختمان مناسب با ضوابط و ظرفیت پذیری آن»، «پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها در تعیین تعداد طبقات قابل احداث تعیین کاربری هر یک از طبقات»، «تعیین تعداد طبقات و کاربری هر یک از طبقات قابل احداث»، «برآورد حداقل تعداد پارکینگ موردنیاز»، «تحویل نقشه‌های معماری مورد تأیید شهرداری قبل از شروع عملیات اجرایی ساختمان»، «تطبیق و کنترل لازم در مراحل عملیات اجرایی ساختمان براساس چک‌لیست‌های تهیه شده»، «برگ کنترل ضوابط و مقررات شهرسازی در نقشه‌های طراحی ساختمان و ارائه گزارش عدم خلاف و پایان کار» نیز اصلاً در سرفصل دروس اختیاری لحاظ نشده بود و فراوانی آن‌ها صفر گزارش شد.

با توجه به یافته‌های جدول شماره ۶، «بررسی حدود و جهات توسعه» با فراوانی هشت بیشترین و همچنین مؤلفه‌های «بررسی استناد، نقشه ثبتی و انطباق با سند مالکیت»، «بررسی داده‌ها و اطلاعات مربوط به استناد مالکیت زمین»، «به منظور کنترل مساحت و ابعاد آن با وضع موجود زمین»، «تحویل دریافت استناد و تأییدیه‌های اداری برای آگاهی از موافقت‌ها و مجوزهای لازم در مورد نوع کاربری، تراکم مجاز در پلاک موردنظر»، «بررسی فرم دستور نقشه و خط پروژه تأیید شده شهرداری»، «بررسی کاربری، تراکم، بر، کف، ضوابط و مقررات شهرداری»، «تدوین ایده کلی طرح ساختاری و سازمانی فضایی پیشنهادی»، «تعیین معیارهای و ضوابط تفکیک»، «انجام محاسبات فنی و تهیه طرح‌ها و نقشه‌های اجرایی»، «تهیه طرح تفکیکی ضمن محاسبه عوارض قانونی تفکیک، تعیین تأثیرات تراکم ناشی از

نمودار ۱: درصد فراوانی واحدهای تحلیل (دروس الزامی و اختیاری) در واحدهای متنی

تحلیل» با استفاده از آمارهای توصیفی (فراوانی، درصد) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و جمع‌بندی آن‌ها در جدول شماره ۷ آمده است؛ که در آن برای مؤلفه‌ها کد A و برای مقوله‌ها کد B در نظر گرفته شده است.

یافته‌های پژوهش حاضر مطابق جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی متعلق به سرفصل «دروس الزامی» با یک‌صد و یک فراوانی و کمترین فراوانی متعلق به سرفصل «دروس اختیاری» با پنجاه و هفت فراوانی، در توجه به نیازهای حرفه‌ای نظامنامه خدمات مهندسین شهرساز را به خود اختصاص دادند.

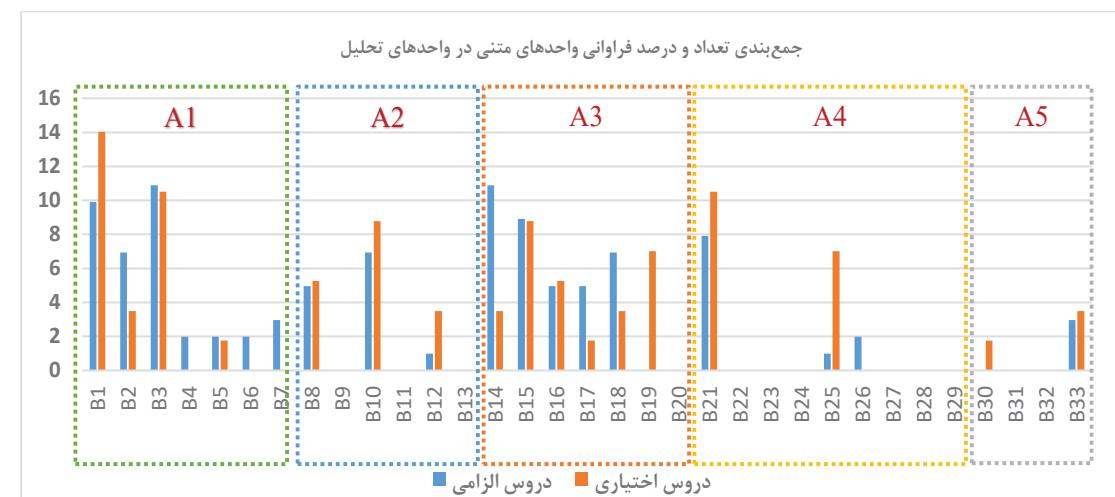
با توجه به یافته‌های پژوهش و نمودار شماره ۱، درس « برنامه‌ریزی مسکن » با تعداد فراوانی ۲۰ و درصد فراوانی ۱۹/۸۰ درصد بیشترین و درس « اندیشه‌های شهرسازی با تأکید بر رویکرد اسلامی » با تعداد فراوانی صفر کمترین درصد و توزیع فراوانی را در دروس الزامی داشته است. همچنین درس « برنامه‌ریزی و طراحی زیرساخت‌ها » با تعداد فراوانی ۱۰ و درصد فراوانی ۱۷/۵۴ درصد بیشترین فراوانی و درس « سیستم‌های اطلاعات مکانی سه‌بعدی »، « GIS »، « پیشرفته »، « زبان تخصصی »، « روش تحقیق علمی پیشرفته » با تعداد فراوانی صفر کمترین درصد و توزیع فراوانی را در دروس اختیاری داشته است.

در جدول شماره ۵ و ۶، « واحدهای متنی » در « واحدهای

جدول ۷. جمع‌بندی تعداد و درصد فراوانی واحدهای متنی در واحدهای تحلیل (دروس الزامی و اختیاری)

فراآنی					مفهومهای واحد	کد مقوله‌ها	کد مؤلفه‌ها
درصد فراوانی	جمع فراوانی	درصد فراوانی	جمع فراوانی	درصد فراوانی			
دروس اختیاری	دروس الزامی	دروس الزامی	دروس الزامی	دروس الزامی			
%۱۴,۰۲	۸	%۹,۹۰	۱۰		بررسی حدود و جهات توسعه	B1	A1
%۳,۵۰	۲	%۶,۹۳	۷		بررسی تراکم‌های جمعیتی و ساختمانی پیشنهادی	B2	
%۱۰,۵۲	۶	%۱۰,۸۹	۱۱		بررسی و شناخت معیارها و شاخص‌های مؤثر در تغییرات ارزش زمین	B3	
%.	.	%۱,۹۸	۲		بررسی کاربری، تراکم، بر، کف، ضوابط و مقررات شهرداری	B4	
%۱,۷۵	۱	%۱,۹۸	۲		تهیه شبکه ارتباطی پیشنهادی	B5	
%.	.	%۱,۹۸	۲		انجام محاسبات فنی و تهیه طرح‌ها و نقشه‌های اجرایی	B6	
%.	.	%۲,۹۷	۳		تدوین ایده کلی طرح ساختاری و سازمانی فضایی پیشنهادی	B7	
%۲۹,۸۲	۱۷		۳۷		جمع	طرح‌های آماده‌سازی اراضی	
%۵,۲۶	۳	%۴,۹۵	۵		برداشت وضع موجود زمین (کلیه تأسیسات و تجهیزات زیربنایی) قطعات مجاور، ابعاد و عوارض زمین، معابر، مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی	B8	A2
%.	.	%۰	۰		بررسی اسناد، نقشه ثبتی و انطباق با سند مالکیت	B9	
۸,۷۷	۵	%۶,۹۳	۷		بررسی طرح‌های مصوب (طرح تفصیلی در ارتباط با کاربری زمین و ضوابط و معیارهای گذریندی و تعیین خدمات)	B10	
%.	.	%۰	۰		تعیین معیارها و ضوابط تفکیک	B11	
%۳,۵۰	۲	%۰,۹۹	۱		تعیین جهت استقرار قطعات ساختمانی با توجه به شرایط اقلیمی	B12	
%.	.	%۰	۰		تهیه طرح تفکیکی ضمن محاسبه عوارض قانونی تفکیک، تعیین تأثیرات تراکم ناشی از تفکیک زمین و تهیه گزارش توجیهی طرح	B13	
%۱۷,۵۴	۱۰	%۱۲,۸۷	۱۳		جمع	طراحی و تفکیک اراضی شهری	
%۳,۵۰	۲	%۱۰,۸۹	۱۱		بررسی اثرات تغییر کاربری موجود در محدوده مورد مطالعه و نحوه تأثیرگذاری آن اعم از تعداد قطعات موجود با کاربری مربوطه	B14	A3
%۸,۷۷	۵	%۸,۹۱	۹		بررسی اثرات اضافه‌شدن کاربری جدید	B15	
%۵,۲۶	۳	%۴,۹۵	۵		بررسی مشکلات و موانع اجرایی طرح‌ها	B16	
%۱,۷۵	۱	%۴,۹۵	۵		تعیین مقیاس و شعاع محدوده مورد مطالعه و بازدید محلی و بررسی از قطعه موردنظر (هم‌جواری، کاربری عمده، تراکم، شبکه ارتباطی) و شناسایی ویژگی‌های قطعه موردنظر	B17	
%۳,۵۰	۲	%۶,۹۳	۷		مشخص ساختن وضعیت کاربری و مالکیت زمین و ساختمان در طرح‌های مصوب شهرسازی (هادی، جامع، تفصیلی، کمیسیون‌های خاص، مصوبات شورای عالی)	B18	
%۷,۰۱	۴	%۰	۰		استفاده بهینه و بهره‌وری مناسب از اراضی با رعایت رفاه و امنیت اجتماعی ساکنان	B19	
%.	.	%۰	۰		نحوه دریافت اسناد و تأییدیه‌های اداری برای آگاهی از موافقت‌ها و مجوزهای لازم در مورد نوع کاربری	B20	
%۲۹,۸۲	۱۷	%۲۶,۶۳	۳۷		جمع	طرح انطباق‌کاربری اراضی شهری	

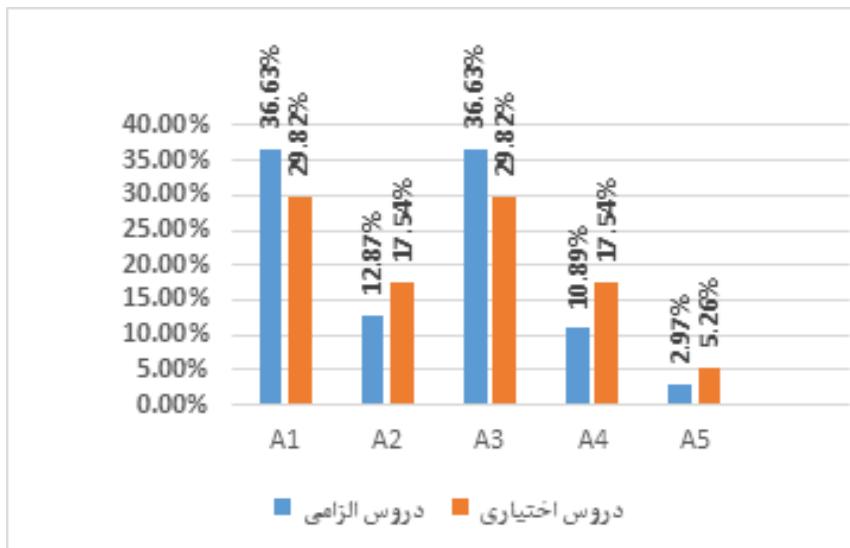
فرموده	فرموده				کد مقدارها	کد مولفهها
	درصد فرموده	جمع فرموده	درصد فرموده	جمع فرموده		
	دوروس اختیاری	دوروس اختیاری	دوروس الزامی	دوروس الزامی		
جمع آوری اطلاعات پایه (اطلاعات مربوط به وضع موجود زمین و پلاکهای مجاور و مقابل)	B21	A4				
بررسی داده‌ها و اطلاعات مربوط به استناد مالکیت زمین به منظور کنترل مساحت و ابعاد آن با وضع موجود زمین	B22					
بررسی فرم دستور نقشه و خط پروژه تأیید شده شهرداری	B23					
تعیین تعداد طبقات و کاربری هر یک از طبقات قابل احداث	B24					
پیشنهاد نحوه استقرار بنا در زمین، ارتفاع، الگوی بازشوها، حجم بنا و نحوه نورگیری	B25					
برآورد حداقل تعداد پارکینگ موردنیاز	B26					
پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها در تعیین تعداد طبقات قابل احداث تعیین کاربری هر یک از طبقات	B27					
پیشنهاد لازم جهت نقشه‌های معماری ساختمان‌ها برآورد میزان جمیعت‌پذیری ساختمان مناسب با ضوابط و ظرفیت‌پذیری آن	B28					
تطبیق و کنترل لازم در مراحل عملیات اجرایی ساختمان براساس چکلیست‌ها	B29					
طراحی انطباق شهری ساختمان						
چکلیست بازرسی و نظارت بر ضوابط و مقررات شهرسازی	B30	A5				
نحوه کنترل نقشه‌های معماری مورد تأیید شهرداری قبل از شروع عملیات اجرایی ساختمان	B31					
برگ کنترل ضوابط و مقررات شهرسازی در نقشه‌های طراحی ساختمان و ارائه گزارش عدم خلاف و پایان کار	B32					
نظارت بر اجرای ضوابط و مقررات شهرسازی در ساختمان	B33					
طراحی و نظارت گروههای ساختمانی						
مجموع کل						
%100	۵۷	%100	۱۰۱			

نمودار ۲: جمع‌بندی تعداد و درصد فرموده واحدهای متنی در واحدهای تحلیل (دروس الزامی و اختیاری)

نحوه تأثیرگذاری آن اعم از تعداد قطعات موجود با کاربری مربوطه با ۱۰/۸۹ درصد و در دروس اختیاری، مقوله «بررسی حدود و جهات توسعه» با ۱۴/۰۳ درصد بیشترین اهمیت را دارند.

همچنین یافته‌ها در نمودار شماره ۲ نشان می‌دهند که در دروس الزامی، مقوله‌های «بررسی و شناخت معیارها و شاخص‌های مؤثر در تغییرات ارزش زمین» و «بررسی اثرات تغییر کاربری موجود در محدوده موردمطالعه و

نمودار ۳: درصد فراوانی مؤلفه‌های واحدهای متنی در واحدهای تحلیل (دروس الزامی و اختیاری)

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶. پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024

۴۸

شهری نوacıی دارد. ارتباط آموزش و جامعه حرفه‌ای و مهندسین شهری به‌واسطه همپوشانی اندک محتوای برخی واحدهای تحلیل (الزامی و اختیاری) با فراوانی واحدهای متنی (مؤلفه‌ها و مقوله‌ها) نظامنامه خدمات مهندسین شهرسازی بوده است. توجه به مؤلفه «طراحی و تفکیک اراضی شهری» که مقدمه شکل‌گیری توده و فضای ساختمانی و فرم شهری و بهمنظور دستیابی به کیفیت مطلوب محیط شهری ضروری است. همچنین مؤلفه‌های «طراحی و نظارت گروههای ساختمانی» و «طراحی انتظام شهری ساختمان» که با هدف انتظام ساختمان با ویژگی بافت شهری، حفظ هویت و بافت‌های شهری تهیه می‌گردد که در آن ویژگی‌های موردنیاز ساختمان از قبیل هماهنگی حجم ساختمان با تراکم ساختمانی و جمعیتی ساکنین و با فضاهای باز و محوطه‌های خصوصی هم‌جوار و همچنین هماهنگی ساختمان با فعالیت شهری هم‌جوار مورد توجه قرار می‌گیرد کمترین توجه را در سرفصل داشته است. مطابق این گفتار، محتوای آموزشی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری با توجه به محتوای نظامنامه خدمات مهندسین شهرسازی نیازمند بازنگری است و با مواجهه با پیچیده‌تر شدن تحولات شهرنشینی و جمعیتی و به فراخور نیازهای جامعه نیازمند تعامل حوزه نظر و عمل است. جهت‌گیری این پیوند بهتر است به سمت یک برنامه آموزشی در جهت انتظام‌پذیری با نیازهای حرفه‌ای

یافته‌های نمودار شماره ۳ بیانگر آن است که مؤلفه‌های «طرح انطباق کاربری اراضی شهری» و «طرح‌های آماده‌سازی اراضی» بیشترین توجه را با ۳۶/۶۳ درصد در دروس الزامی و ۲۹/۸۲ درصد در دروس اختیاری و مؤلفه «طراحی و نظارت گروههای ساختمانی» کمترین توجه را با ۲/۹۷ درصد در دروس الزامی و ۵/۲۶ درصد در دروس اختیاری داشته است. همچنین لازم به ذکر است درس که «سیر اندیشه‌های شهرسازی با تأکید بر رویکرد اسلامی» کمترین همخوانی و دروس «برنامه‌ریزی مسکن» و «برنامه‌ریزی کاربری زمین» بیشترین همخوانی را با مؤلفه‌های نظامنامه خدمات مهندسین و مدران شهری را داشته است.

نتیجه‌گیری

گرایش‌های رشته شهرسازی بنا بر ماهیت میان‌رشته‌ای رشته فوق و وجود حجم بالایی از مطالب در زمینه‌های گوناگون نیازمند شیوه‌ای از انتقال مفاهیم و به کارگیری روش‌های آموزشی مناسب است. روش آموزشی که در راستای ارتباط رشته و محتوای آموزشی مطابق با واقعیت‌ها و نیازهای جامعه حرفه‌ای و مهندسین شهری باشد. مطابق بررسی به عمل آماده از فرایند پژوهش، نتایج بیانگر آن است که محتوای آموزش فعلی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی

- صابرمنش، علیرضا؛ احمدی، حسن؛ براتی، ناصر. (۱۴۰۰). تبیین مؤلفه‌های آموزش شهرسازی با تأکید بر ارتباط با اجتماع یادگیری حرفا‌ی. *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*, ۶(۱۷)، ۲۴۱-۵۷۱.
- طلابی، زینب؛ حبیب، فرج و اعتضام، ایرج. (۱۳۹۵). ضرورت آموزش کارگاهی در توانمندسازی دانشجویان شهرسازی در کاربرد دانش از منظر مدل‌های یادگیری سازنده‌گر، مدیریت شهری، شماره ۴۵، ۷۲-۵۷.
- غريب‌پور، افرا، تونجي مقدم، مارال. (۱۳۹۴). بازنگري تطبیقی برنامه آموزش پایه طراحی در دوره کارشناسی معماری، نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۰(۴)، ۹۵-۲۷.
- فلاح منشادی، الهام (۱۳۹۳). ارزیابی محتوای آموزش شهرسازی با تأکید بر مقطع کارشناسی در ایران، رساله دکتری، رشته شهرسازی، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- مهندسین و مدیران شهری از طریق تغییر در محتوای دروس آموزشی دوره یا تغییر در نوع و تعداد ساعت واحدهای آموزشی باشد. با توجه به چالش‌ها و نیازهای موجود، پیشنهادهای زیر می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش و درنتیجه توانمندی بهتر فارغ‌التحصیلان در ورود به عرصه حرفا‌ی منجر شوند.
  - ارتقای همپیوندی با جامعه حرفا‌ی: لازم است که محتوای آموزشی بیشتر با نیازهای واقعی و تجربیات مهندسان شهرسازی در میدانی که فعالیت می‌کنند، هماهنگ شود. این شامل برقراری ارتباط با انجمن‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مربوطه به منظور شناسایی نیازهای حرفا‌ی و بازخورد درسی است.
  - توسعه محتوا بر مبنای مؤلفه‌های کلیدی: مؤلفه‌هایی چون «طراحی و تفکیک اراضی شهری»، «طراحی و نظرات گروههای ساختمانی» و «طراحی انتباق شهری ساختمان» که تأثیر بسیاری در کیفیت فضای شهری دارند، باید به‌طور جدی‌تری در سرفصل‌های آموزشی به آن‌ها توجه شود. این امر به‌نوبه خود می‌تواند به جهت‌گیری بهتر دانشجویان به سمت مباحث کاربردی و اجرایی منجر شود.
  - تنوع در روش‌های آموزشی: به کارگیری روش‌های متفاوت آموزشی مانند کارگاه‌ها، پژوهش‌های عملی و مطالعات موردنی می‌تواند به درک عمیق‌تر و به کارگیری مؤثرتر مفاهیم در عمل کمک کند.
  - پاسخ‌گویی به تحولات جدید: با توجه به تحولات سریع و پیچیده در عرصه شهرنشینی، محتوای آموزشی باید به صورت مستمر بازنگری و به روزرسانی شود. این شامل آگاهی از روندهای جدید در طراحی شهری، سیاست‌های توسعه پایدار و تکنولوژی‌های نوین نیز می‌شود.
- ## منابع
- بحرینی، سید حسین، فلاح منشادی، الهام (۱۳۹۸). تحلیل آموزش شهرسازی در ایران و رابطه آن با نقش متخصص شهرسازی، هویت شهر، ۱۳(۴)، ۵-۱۶.
  - بحرینی، سید حسین؛ فلاح منشادی، الهام (۱۳۹۳). تحلیلی بر مهم‌ترین مهارت‌های شهرسازان در ایران و موفقیت دوره کارشناسی در انتقال این مهارت‌ها، نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۱۹(۴)، ۱۵-۶۱.
  - سیمونی، پیونیک و عباسی، مریم. (۱۳۹۹). ارزیابی رابطه آموزش دانشگاهی و فعالیت حرفا‌ی در رشته‌های معماری و شهرسازی؛ نمونه تفصیلی: دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، دوره ۱، شماره ۳۵، ۴۳-۵۴.

- Holliday, S. (2011), The Challenges of Being a Planner Today. Sydney: Planning Institute Australia (PIA).
- Olesen, K. (2018). Teaching planning theory as planner roles in urban planning education. Higher Education Pedagogies, 3(1), 302-318.
- Poxon, J. (2001). Shaping the planning profession of the future: the role of planning education. Environment and Planning B: Planning and Design, 28(4), 563-579.
- Krishnan, Armin (2009), What are academic disciplines? Some Observations of Disciplinary and Disciplinary Discussion, Southampton, University of Southampton, Article by ESRC National Research Center Series 03/09.
- Kunzman, k. r (1997), The future of planning education in Europe. Aesop news (Summer):3-6.

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۶ . پاییز ۱۴۰۳

Urban management
No.76 Autumn 2024